

יונתן בן עוזיאל

וַיִּבֶא דְהֵנָּה מִמֶּנִּי עַל חִלְנוֹת
שְׂבָטֵיהֶם דְּבָנֵי דָן אֲחֵיעֶזֶר בֶּר
עֲמִישַׁדַּי: כֹּז וַיִּבֶא דְהֵנָּה מִמֶּנִּי
עַל חִלְנוֹת שְׂבָטֵיהֶם דְּבָנֵי אֲשֶׁר
פְּגַעֲיָאֵל בֶּר עֶכְרָן: כֹּז וַיִּבֶא
דְהֵנָּה מִמֶּנִּי עַל חִלְנוֹת שְׂבָטֵיהֶם
דְּבָנֵי נַפְתָּלִי אֲחֵיעֶזֶר בֶּר עֵינָן:
כֹּז אֵלִין מִטְּלָיִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְחִילְיָהוֹן וְאַסְתִּלְק עֵנָן וַיִּקְרָא
מֵעִלְיָי מִשְׁקָנָא וְנָטְלוּ: כֹּז
נְאֻמַּר מִשָּׁה לְחֹבֶב בֶּר רְעוּאֵל
מִדְּיָנָאָה עֲמוּהֵי דְמִשָּׁה. נְטָלִין

אונקלוס

מִשְׁרִיטָא לְחִילְיָהוֹן. וְעַל
חִילְיָהוּ. אֲחֵיעֶזֶר בֶּר עֲמִישַׁדַּי:
כֹּז וְעַל חִילָא. דְּשִׁבְטָא דְּבָנֵי
אֲשֶׁר. פְּגַעֲיָאֵל בֶּר עֶכְרָן: כֹּז
וְעַל חִילָא. דְּשִׁבְטָא דְּבָנֵי
נַפְתָּלִי. אֲחֵיעֶזֶר בֶּר עֵינָן: כֹּז
אֵלִין. מִטְּלָיִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְחִילְיָהוֹן. וְנָטְלוּ: כֹּז נְאֻמַּר
מִשָּׁה. לְחֹבֶב. בֶּר רְעוּאֵל
מִדְּיָנָאָה עֲמוּהֵי דְמִשָּׁה. נְטָלִין
(ס) וְנָטְלִין.

רש"י

(כח) אלה מסעי. זה סדר מסעיהם:

ויסעו. ציוס ההוא נסעו:

(כט) חבב. הוא יתרו, שנאמר (שופטים ד, יא) מצני חוצב חותן משה, ומה ת"ל (שמות ב, יח) ותבאנה אל רעואל אציהן? מלמד שהמיוקות קורין לאציהן אצא, ושמות הרבה [ושני שמות] היו לו, יתרו על שם שיתר פרשה אחת בתורה, חוצב על שחיבב את המורה וכו':

תורה שבעל פה

[פב] ויאמר משה לחבב בן רעואל, טוב
שכן קרוב מאח רחוק (משלי כז, י). טוב
היה יתרו שהיה רחוק מישראל, מעשו אחיו של
יעקב, ביתרו כתיב (ש"א טו, ו) ויאמר שאול
אל הקיני ואתה עשית חסד עם כל בני ישראל,
את מוצא כל מה שכתוב ביתרו לשבח כתיב
בעשו לגנאי וכו', הא לפי שהיה ביתרו כל
המדורות הטובות הללו, אמר לו הקב"ה למשה
קרבהו ואל תרחקהו, ומניין שעשה משה כן
שנאמר ויאמר משה לחבב בן רעואל.

(מדרש הגדול)

[פג] לחבב בן רעואל, שבע שמות נקראו
לו, יתרו יתרו חובב רעואל חבר פוטיאל

יתרו ה, והובא במגוה"מ (אלנקארה) ח"ד עמ' 322.
ותר"ש יתרו פי"ח אות ד. [פג] ראה ספרי וס"ז

(יהושע ו, ט) והמאסף הולך אחרי הארון הלוך
ותקוע בשופר, ומשה קראו גור אריה שנאמר
(דברים לג, כג) דן גור אריה. (לקח טוב)

[פ] מאסף לכל המחנות, ומאספכם אלהי
ישראל (ישעיה נב, יב). הולך מאחריכם
לשמור אתכם מכל רודף, כמו ונסע דגל מחנה
דן מאסף לכל המחנות, ההולך אחרי המחנה
קרוי מאסף לפי שהוא ממתין את הנחלשים
ואת הנכשלים. (רש"י ישעיה נב, יב)

[פא] אלה מסעי בני ישראל לצבאתם
ויסעו, שלא (מסעות) [נסעו] מעולם.
(לקח טוב)

ותר"ש במדבר פ"ב אות לו. [פא] ראה לעיל
אות נו. [פב] ראה שמו"ר פכ"ז-א, תנחומא

יונתן בן עוזיאל

אֲנַחְנָא מְכָא לְאַתְרָא דְאָמַר יי
 יתיה אַתָּן לְכוּן אִיתָא עֲמָנָא
 וְנוּטִיב לָךְ אָרוּם יי מְלִיל
 לְאוּטְבָא לְגִיזְרָא עַל יִשְׂרָאֵל:

אונקלוס

אֲנַחְנָא. לְאַתְרָא דְאָמַר יי. יתיה
 אַתָּיִן לְכוּן. אִיתָא עֲמָנָא וְנוּטִיב
 לָךְ. אָרִי יי מְלִיל לְאַיְתָא
 טְבָתָאעַ עַל יִשְׂרָאֵל: ל נְאָמַר
 (ע טבא.)

מִשֶּׁה נִסְעִים | אֲנַחְנּוּ אֶל-
 הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה אֶתֹּךְ
 אֲתָן לָכֶם לָכֶה אֶתְנוּ וְהִטְבַּנוּ
 לָךְ כִּי-יְהוָה דְּבַר-טוֹב עַל-

רש"י

נסעים אנחנו אל המקום. מיד עד שלשה ימים אנו נכנסין לארץ, שנמסע זה הראשון נסעו על
 מנת ליכנס לארץ ישראל אלא שחטאו צמתאוננים, ומפני מה שתף משה עמנו עמהם? שעדיין לא
 נגזרה גזרה עליו וכספור שהוא נכנס:

תורה שבעל פה

ויאמר משה לחובב בן רעואל המדיני, הרי כל
 מקום שהצדיק הולך ברכה מצויה לרגלו.
 (בראשית זוטא לא.)

[פז] לכה אתנו והטבנו לך כי ה' דבר
 טוב על ישראל, וכי עלתה על לב
 שאמר משה ליתרו, בוא וניתן לך חלק בארץ
 ישראל, והלא כבר נאמר כי ה' דבר טוב על
 ישראל, ומה ת"ל לכה אתנו והטבנו לך, זו
 דושנה של יריחו, שהיו אוכלים אותה בניו
 של יתרו קודם שיבנה בית הבחירה.
 (ספרי וזאת הברכה פי' שנב)

[פז] לכה אתנו והטבנו לך, ובני קיני
 חותן משה מביאין וקורין דכתיב לכה
 אתנו והטבנו לך (ודריש בספרי שנתנו לו
 ולבניו דושנה של יריחו ויש להם חלק בארץ,
 פנ"מ.) (ירושלמי בכורים פ"א ה"ד)

תתקנו. וראה ת"י וספרי, ספרי זוטא ומדרה"ג כאן
 ופסו' לב, ולק"ט דברים דף סה. [פז] ראה
 תוספתא בכורים פ"א הובא להלן אות קב שדורש כן
 מפס' לב: והיה כי תלך עמנו וגו'. וכ"ה גירסת
 הילקו"ש ח"א רמז תתקלח בירושלמי, והר"ש
 בכורים פ"א מ"ד גורס גם בתוספתא מהפסו' לכה
 אתנו והטבנו לך, ופירש דיכולים לומר אשר נשבעת

קיני. יתר שייתר פרשה אחת בתורה. יתרו
 שהותיר כמעשים טובים. חובב שהיה חביב
 למקום. רעואל שהיה כריע למקום. חבב
 שנעשה כחבר למקום. פוטיאל שנפטר מעבודה
 זרה. קני שקנא לשמים וקנה לו תורה.
 (מכילתא יתרו פ"א)

[פד] לחבב בן רעואל, הוא חובב הוא
 רעואל הוא יתרו, ולמה נקרא שמו יתרו,
 שהותיר פרשה אחת בתורה, רעואל שנעשה
 ריע לאל, ומה שמו חובב שמו. (מדרש אגדה)

[פה] לחבב בן רעואל, וכן אתה מוצא
 ביתרו, קודם שהלך משה אצלו ראה מה
 כתיב (שמות ב, טז) ולכהן מדין שבע בנות,
 ומשבא אל ביתו נתברך בנכסים ובכנים דכתיב
 (שופטים א, כז) ובני קיני חותן משה, וכתיב

ולק"ט ורש"י כאן, תנחומא יתרו ד, שמו"ר פכ"ז-ח,
 ותו"ש יתרו פי"ח אות ו. [פד] ובמדרש החפץ
 כתי": זה יתרו שחיבב את התורה ונעשה ריע לאל.
 [פה] בדרש זה משמע שרעואל הוא יתרו
 וחובב היה בנו, ולא כמבואר במדרשים דלעיל
 בספרי וספרי זוטא ורש"י כאן. וראה תו"ש ויצא פ"ל
 אות קא, ופלי"א אות ב. [פז] ילקו"ש ח"א רמז

יונתן בן עוזיאל

ל נאמר ליה לא אפיל אלהן
לארעי ולגלדותי אפיל: לא
נאמר לא כדון תשבוק יתנא
ארום בגין כן דידעמא פד

אונקלוס

ליה לא אפיל. אלהין לארעי.
ולגלדותי אפיל: לא נאמר. לא
קען תשבוק יתנא. ארי על כן

ישׁרָאֵל: ל וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי לֹא
אֵלֶיךָ כִּי אִם-אֶרְצֵי נְאֻל-
מוֹלַדְתִּי אֵלֶיךָ: לֹא וַיֹּאמֶר אֶל-
נָא תַעֲזֹב אֶתְנֹו כִּי | עַל-כֵּן

רש"י

(ל) אל ארצי ואל מולדתי. אם נשנל נכסי אם נשנל משפחתי:

(לא) אל נא תעזב. אין נא חלל לשון בקשה. שלא יאמרו לא נתגייר יתרו מחנה, סבור היה שיש לגרים חלק בארץ עכשיו שראה שאין להם חלק הניחם והלך לו:

תורה שבעל פה

לשבטים, איזה שבט מכם שיתן לי כרם אחד
בתוך שלו, או תלם אחד בתוך שלו, אלא הריני
הולך לארצי ואוכל פירות מארצי ואשתה יין
מכרמי. (ספרי וזאת הברכה פי' שנב)

[צב] לא אלך כי אם אל ארצי, כיון
שמע חובב שלא יתנו לו חלק בארץ.
אמר היאך אניח את מקומי אשר יש לי שדות
וכרמים ובתים, ואלך אל מקום שלא יהא לי
שם חלק בארץ, לכך נאמר ויאמר אליו לא אלך
כי אם אל ארצי. (מדרש אגדה)

[צג] כי אם אל ארצי ואל מולדתי
אלך, אמר ר' יצחק הדא דאמרי אינשי,
חטיא דקרתך זונין מנהון זרע (אע"פ שהחטים
שבעירך רעות הן, זרע מהן) שנאמר כי אם אל
ארצי ואל מולדתי אלך. (מדרש הגדול)

[צד] אל נא תעזב אתנו, אמר לו אתה נתת
לנו עצה טובה ועצה יפה והמקום הודה
לדברייך, אל נא תעזב אותנו, אמר לו כלום

פסו' לב. [צא] תחילת המאמר לעיל אות פו.
[צב] במדרש החפץ כתי': כיון שאמר לו משה
(להלך פס' לב) והיה הטוב ההוא אשר ייטיב ה' עמנו
והיטבנו לך, ידע חובב בן רעואל שאין לו חלק בארץ
לכך אמר לא אלך. [צג] ראה ב"ר פנ"ט-ת,
ילקו"ש ח"א רמז קז הובא בתו"ש חיי שרה פכ"ד

[פח] לכה אתנו והטבנו לך, גר שנתגייר
נותנין לו שכר כאלו יגע בתורה כל
שנותיו, שנאמר לכה אתנו והטבנו לך, כאחד
ממנו. (משנת רבי אליעזר פט"ו)

[פט] לכה אתנו והטבנו לך, הקב"ה
הזהיר את ישראל שנהיה טוב לגרים,
שנאמר (דברים י, יט) ואהבתם את הגר, אבל
בארץ לא נתן להם חלק, לפי שלא ניתנה הארץ
אלא לזרעו של אברהם. (מדרש אגדה)

[צ] לכה אתנו... ויאמר אליו לא אלך
כי אם אל ארצי, ויקח יתרו חתן משה
עולה וזבחים (שמות יח, יב) וכו', וכשאלו עמו
אמר למשה, תן לי רשות לילך, אמר לו משה
לכה אתנו וגו', אמר לו אני מבקש לילך ולומר
שבחו של הקב"ה במקומי, מיד וישלח משה
וגו' (שמות יח, כז). (מדרש חדש על התורה)

[צא] ויאמר אליו לא אלך כי אם אל
ארצי, אמר לו למחר כשתחלק א"י

לאבותינו שהרי נדר לו ליתרו. וראה תוס' ב"ב פא.
ד"ה למעוטי. [פח] הובא במנוה"מ (אלנקאווה)
ח"ד עמ' 326. [פט] ראה תרגום יב"ע, ספרי,
ספ"ז, לק"ט, ילקו"ש ומדרה"ג כאן. [צ] מובא
בקטעי מדרשים (מאן) ח"א עמ' רלח. ובתנ"י יתרו ו
הגירסא: אמר לו משה והיה כי תלך עמנו וגו' להלך

יונתן בן עוזיאל

אונקלוס

יְדַעַתְּ חֲנֻתְנוּ בַּמִּדְבָּר וְהֵייתָ לָנוּ לְעֵינַיִם: לֵב וְהָיָה כִּי־תֵלֵךְ עִמָּנוּ
 יְדַעַתְּ אֶפֶס. כִּד הַוִּינָא שְׁרֵן בְּמִדְבָּרָא לְמִידֵן
 בְּמִדְבָּרָא. וּגְבוּרֵן דְּאַתְעִבִּידָא וְאַלִּיפֹת לָנָא עֵיפִק דִּינָא וְהַנִּת
 לָנָא חֲזִיתָא בְּעֵינֵךְ: לֵב וְהֵי חִיבֵי עֲלֵן כְּכַבֵּת עֵינָא: לֵב
 (פ) ידעת. * הוינא

רש"י

כי על כן ידעת חנותנו במדבר. כי נאה לך לעשות זאת על אשר ידעת חנותנו במדבר וראית נסים וגבורות שנעשו לנו:

כי על כן ידעת. כמו על אשר ידעת, כמו כי על כן לא נתחיה [לשלה בנין] (בראשית לח, כו), כי על כן באו (שם יט, ח), כי על כן ראיתי פניך (שם לג, י):

והיית לנו לעינים. לשון עזר, כתרגומו. דבר אחר לשון עמיד, כל דבר ודבר שיתעלם מעינינו [ממנו] תהיה מאיר עינינו [כמו שהארת עינינו צפרשת דיינים]. דבר אחר שתהא חניצ עלינו כגלגל עינינו, שנאמר (דברים י, יט) ואהצתם את הגר:

תורה שבעל פה

תעזוב אותנו, שלא יהא פתחון פה לשאר גרים, כי על כן ידעת חנותנו במדבר, ומה היו אומרים כל הגרים עלינו שאנו כפויי טובה, הרי יתרו שעמד עמם כל הימים ולא עשו עמו טובה. (מדרש אגדה)

הנר מהנה אלא במקום חושך, וכי מהנר נהנין חמה ולבנה, אתה חמה ואהרן אחיך לבנה, מה יעשה הנר ביניכם, אלא הריני הולך לארצי ואגייר לכל בני מדינתי ואביאם לתלמוד תורה ואקרבם תחת כנפי השכינה, יכול שהלך ולא עשה, ת"ל (שופטים א, טז) ובני קני חותן משה עלו מעיר התמרים וגו'.

(מכילתא יתרו פ"ב)

[צז] כי על כן ידעת חנותנו במדבר, הנסים והגבורות שנעשו לנו וכו', ד"א כי אתה ידעת חנותנו במדבר, אילו אחר שלא ראה הנסים והגבורות שעשה לנו אלהינו במדבר היה הולך, אבל אתה ידעת חנותנו במדבר, שראית, אל תניחנו ותלך לך. (לקח טוב)

[צה] אל נא תעזב אתנו, ד"א, אם אין אתה מקבל עליך דושנה של יריחו, גזורני עליך גזרה, עכשיו יהו ישראל אומרים לא נתגייר יתרו מחיבה, סבור היה יתרו שמתנה מרובה, עכשיו שמתנה מועטת הניחה והלך לו. (ספרי לגי' הילקוט)

[צח] כי על כן ידעת חנותנו במדבר והיית לנו לעינים, דאת ידע נסיא דעבד ה' עמן בכל אתר דחזינן שרין ונטלין במדברה ותיהוי לן לסהדותא.

[צו] אל נא תעזב אתנו כי על כן ידעת חנותנו במדבר, בבקשה ממך שלא

אות קעה. [צה] מובא בילקו"ש כאן, ובספרי שלפנינו ליתא. [צז] ראה אות הבא. [צח] ראה אונקלוס כאן, ולעיל אות צו מהלק"ט. [צט] מובא בילקו"ש ובלק"ט כאן, ובספרי

אות מט. [צד] מכילתא דרשב"י יתרו יח, כז, לק"ט שם ולהלן יב, ילקו"ש ח"א רמז רעא. וראה רש"י שמות יח, יג שהוכיח מכאן שלא נאמר שם יהי ממחרת וכו' עד שנה שניה, ותו"ש יתרו פי"ח

יונתן בן עוזיאל

אונקלוס

וְהָיָה | הַטוֹב הַהוּא אֲשֶׁר יִיטִיב יְהוָה עִמָּנוּ וְהִטְבְּנוּ לָךְ: אָרִי תִזְלַע עִמָּנָא. וְיֵהִי טָבָא וְיֵהִי אַרְוִם תִּזְלִיל עִמָּנָא וְיֵהִי הַהוּא. דְּיִטְיִבְךָ יְיָ. עִמָּנָא טָבָא הַהוּא דְּיִטְיִב יְיָ עִמָּנָא וְנִטְיִב לָךְ: לֵג וְנִטְלוּ מְטוֹרָא וְנִטְיִב לָךְ בְּפִלְוִיג אַרְעָא: לֵג

(צ) תיעול.

(ק) דייטיב.

רש"י

(לצ) והיה הטוב ההוא. מה טובה הטיבו לו? אמרו כשהיו ישראל מחלקין את הארץ היה דושנה של יריחו ת"ק אמה על ת"ק אמה והניחוהו מלחוק, אמרו מי שיבנה בית המקדש בחלקו הוא יטלנו, בין כך ובין כך נתנוהו לבני יתרו ליונדב בן רכב, (שנאמר) (שופטים א, טז) ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים וגו':

תורה שבעל פה

לעתיד לבוא, שנקראו טוב שנאמר (ישעיה ג, י) אמרו צדיק כי טוב וגו', וכן דוד אומר (תהלים לא, כ) מה רב טובך וגו', ואמר (שם צז, יא) אור זרוע לצדיק וגו', לכך נאמר והיה הטוב ההוא וגו' (פתרון תורה)

[קד] והיה הטוב ההוא אשר ייטיב ה' עמנו והטבנו לך, אמרו חכמינו זו הביזה, אמר לו משה לך עמנו, ואנחנו ניתן לך מן הביזה שנכזו. (מדרש החפץ כתי')

[קה] ויסעו מהר ה', ר' זכריה חתניה דר' לוי, לאילין טלייא דמיתפניי מן סיפרא ונפקין לון בכפריי (אותו היום סרו מאחרי ה' כאותן התינוקות הפונים מבית הספר ויוצאין לכפרים לטיול ולשחוק כך היו פונים מן התורה, פנ"מ). (ירושלמי תענית פ"ד ה"ה)

[קו] ויסעו מהר ה', א"ר חמא ברכי חנינא שסרו מאחרי ה' (בתוך ג' ימים למסעם

לעיל אות פז. [קג] ראה ספרי זוטא כאן. [קה] ראה להלן אות קי. [קו] תענית כט: אותו היום סרו מאחרי ה', וברש"י שם: מהר לשון מהר עכשיו. ילקו"ש ח"א רמו תשמג. וראה מדרה"ג ויצא כט, ז הובא בתו"ש שם אות יד בכאור, ולהלן אות

[צט] והיית לנו לעינים, לא דייך אלא שתהא יושב עמנו בסנהדרין ותהא מורה בדברי תורה. (ספרי)

[ק] והיית לנו לעינים, פתח עינים לגרים. (לקח טוב)

[קא] והיית לנו לעינים, הימים שהיינו במדבר היינו מכבדין אותך ומחבבין אותך ככבת עינינו. (לקח טוב)

[קב] והיה כי תלך עמנו... והטבנו לך. ר' יהודה אומר כל הגרים כולן מביאין ולא קורין. בני קיני חותן משה מביאין וקורין. שנאמר והיה כי תלך עמנו וגו'.

(תוספתא בכורים פ"א)

[קג] והיה הטוב ההוא, ואי זה הוא הטוב ההוא, אותו הטוב בימי בראשית, שנאמר (בראשית א, ג) וירא אלהים את האור כי טוב, וגנו זה הטוב לצדיקים

שלפנינו ליתא. ובמאור האפלה: אמר שהוא יהיה מטיף להם לפי שהחכמים נקראו עינים, כלומר יהיו עם הסנהדרין שנקראו עינים כמו שאמר (במדבר טו, כד) אם מעיני העדה. וכע"ז במדרש הביאור (כת"י). [קא] ראה תרגום יב"ע כאן. [קב] ראה

ספרי

פיסקא עח.

פסוק כט. ויאמר משה לחובב, חובב היה שמו, רעואל היה שמו, שנאמר (שמות ב, יח) ותבואנה אל רעואל אביהן, כשהוא אומר (שופטים ד, יא) וחבר הקיני נפרד מקין מבני חובב חותן משה, וכי חובב היה שמו והלא רעואל היה שמו, ומה ת"ל ותבואנה אל רעואל אביהן, מלמד שהתינוקות קורים לאבי אביהם אבא. ר' שמעון בן מנסיא אומר רעואל היה שמו, ריע של אל שנאמר (שמות יח, יב) ויבוא אהרן וכל זקני ישראל. ר' דוסתאי אומר קיני היה שמו, ולמה נקרא שמו קיני, שפירש מעשה (קניי) [קנאי], דבר שמקנאים בו, שנאמר (דברים לב, כא) הם קנאוני בלא אל, ואומר (יחזקאל ח, ג) אשר שם מושב סמל הקנאה המקנה. ר' יוסי אומר קיני היה שמו, ולמה נקרא קיני, שקנה שמים וארץ. ר' ישמעאל בר' יוסי אומר רעואל היה שמו, ולמה נקרא שמו רעואל, שריעה לאל

ספרי זוטא

פסוק כח. [אלה מסעי בני ישראל לצבאותם, כסדר חנייתן כך סדר נסיעתן, ומניין שבכל המסעות לא היו נוסעין אלא כסדר הזה ת"ל ויסעו.]

פסוק כט. מו וכי חובב היה חותנו של משה והלא רעואל היה חותנו, שנ' ותבואנה אל רעואל אביהן (שמות ב יח). אמ' ויאמר משה לחבב בן רעואל המדיני חתן משה, חובב היה חותנו של משה לא רעואל היה חותנו, ומי היה רעואל אבי אביהן של תינוקות. ר' יוסי א' רעואל היה שמו שיהיה רעו של אלהים שנ' ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חתן משה לפני האלהים (שם יח יז). ר' שמעון אומר שלשה שמות נקראו לו נקרא שמו יתרו שהותיר דבר אחד בתורה, ומה דבר אחד שהותיר בתורה שנאמר למשה ואתה תחזה מכל העם (שם כא), הא כשם שהותיר דבר אחד בתורה כך המקום הותיר אות אחת על שמו בראשונה נקרא שמו יתרו חזר להיות נקרא יתרו. נקרא שמו קיני

פירוש ספרי זוטא

צמורה כגון עולות הנאות נגלל הלחם ונגלל העומר. ס"א. רבה שני כבשי עצרת. כדריש בגמרא שם: על עולותיכם ועל זמתי שלמיכם מה עולה קודש קדשים אף שלמים קודש קדשים ואין לך שלמים קדשי קדשים אלא כבשי עצרת דשלמי צנור הן. למעלה הושעה והטבה. דכמיני ונושעמס מאויביכם. לפני אלהיכם שאין ת"ל אני הי אלהיכם, אלא זו מלכות שמים, מכאן למדנו בנין אב כל מקום שנאמי זכרונות ושופרות יהו מלכיות עמהן. כ"ה נמדרש הגדול.

כח.

כסדר חנייתן כך סדר נסיעתן. הלוי והעגלות נאלצו דגל יהודא צמורא ושל לאוזן נדרוס ושל אפרים צמערב ושל דן צנפון. רש"י.

כט.

אבי אביהם של תינוקות. ומינוקות קורים לאבי אביהם אבא, ספרי. ר"א רעואל היה שמו. היינו דגס רעואל היה שמו ואלה מש"כ בספרי. רעו של אלהים.

פירוש ספרי

אלקיכם, ותקעתם בחצוצרות זה שופרות, זכרון זה זכרונות, אני הי אלקיכם זה מלכיות כל מקום שזכרון ושופרות יהיה מלכיות עמהם ר' נתן אומר אינו צריך הה"א הי אלקיו עמו ותרועת מלך בו זה שופרות ומלכיות ומה ראו חכמים לומר וכי. מהיכן התקיעה יוצאה. כלומר נלמה מקום יתקע הקצ"ה. קול שאון מעיר. כלומר שישמע קול שופר מירושלים. (ו"ר).

פיסקא עח. ויאמר משה לחובב בן רעואל המדיני חותן משה, חובב היה חותן משה או רעואל היה (חותן משה) שנאמר ותבואנה אל רעואל אביהן וגוי כשהוא אומר וכי. חותן משה חובב היה ולא רעואל ומת"ל וכי. (גי הגר"א). רשב"מ אומר רעואל היה שמו. היינו דגס

ספרי

ספרי זוטא

שנאמר (משלי כז, י) ריעך ורע אביך אל תעזוב. רבי שמעון בן יוחי אומר שני שמות היו לו, חובב ויתרו, יתרו על שם שייתר פרשה אחת בתורה, שנאמר (שמות יח, כא) ואתה תחזה מכל העם, והלא אף בידי משה היו מסיני, שנאמר (שם שם, כג) אם את הדבר הזה תעשה, ולמה נתעלם מעיני משה, לתלות זכות בזכאי, כדי שיתלה הדבר ביתרו, חובב על שחיבב את התורה, שלא מצינו בכל הגרים שחיבבו את התורה כיתרו, וכשם שחיבב יתרו את התורה כך חיבבו בניו את התורה, שנאמר (ירמיה לה, ב) הלוך אל בית הרכבים ודברת אותם והבאותם בית ה' הוואיל ובית זה עתיד ליחרב רואים אותו כאילו הוא חרב עכשיו, ובית לא תבנו חרע לא תזרעו, ונשמע בקול יהונדב בן רכב ונשב באהלים ונשמע ונעש ככל אשר ציונו יונדב

אבינו (שם שם, ז-י), על ששמעו למצות יונדב אביהם יט העמיד מהם המקום סופרים, שנאמר (דהי"א ב, נה) ומשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים שוכתים, תרעתים על ששמעו תרועה מהר סיני, תרעתים על שם שהיו מתרועעים ומתענים, תרעתים על שם שלא היו מגלחים, תרעתים על שם שהיו יושבים בפתח שערי ירושלים, שמעתים על שם ששמעו מצות אביהם, סוכתים על שם שלא סכו את השמן, סוכתים על שם שהיו יושבים בסוכות, יושבי יעבץ, שהניחו את יריחו (המה הקנים הבאים שהיו בארץ ישראל) והלכו להם אצל יעבץ לערוד ללמוד הימינו תורה, שנאמר (שם ד, י) ויקרא יעבץ לאלהי ישראל ויבא אלהים את אשר שאל, הם חסידים ממי ילמדו, והוא חסיד למי ילמד, באו חסידים ללמוד אצל חסיד,

פירוש ספרי

רעואל היה שמו ומודה שגם חובב היה שמו שהרי כתיב חובב חותן משה, וגם ס"ל דיתרו ואזני שניהם נקראו בשם רעואל שהרי כתיב כאן לחובב בן רעואל המדיני. ריע של אל. פי' שנחמזר להקצ"ה ונתגייר. וכל זקני ישראל. וסיפא דקרא לאכול לחם עם חתן משה לפני האלקים. הרי שנחמזר לאל. שפירש ממעשה קנאי. והיינו שפירש מע"ז שנקרא קנאה (ו"א). הם קנאוני. הנעויר חממי. בלא אל. נדבר שאינו אלוה. סמל הקנאה. לם הקנאה מקנאה ומקניט להקצ"ה. שקנה שמים וארץ. וצילקוט שמות הגי' שקנה את השמים ואת התורה, והיינו שקנה עוה"צ והתורה. שריעה לאל. היינו שנחמזר לאל, מלשון ריע ואהוב. והלא אף בידי משה היה מסיני. להמנות שופטים. אם את הדבר הזה תעשה. וסיפא דקרא ולוך אלקים. ומשמע שנלטה מפי הקצ"ה להמנות שופטים על ישראל. ולמה נתעלם מעיני משה. להמנות שופטים עד שיעץ לו יתרו. הלוך אל בית הרכבים. בני יונדב בן רכב וזני יתרו היו. עתיד ליחרב רואין אותו כאלו הוא חרב עכשיו. (כלומר לפיכך נזה להם אציהם) וצית לא מיזנו וכו'. ששמעו תרועה מהר סיני. כלומר שקיימו התורה שניתנה צהר סיני בתרועה. ז"א. מתרועעים ומתענים. כדרך שהיו מתרועעים במענית, והמענו בשביל חורבן הצית. וגי' ר"ה, מתרועעים ונענים, והיינו שהיו לועקים ונענים. שלא היו מגלחים. שהיו נוהגים בפרישות בשביל חורבן הצית, ומרעמים מלשון מער שלא היו מגלחים צמער. בפתח שערי ירושלים. דמרגום פתח — מרעא, לכן קרי להו מרעמים. שלא סכו את השמן. משום אצילות על חורבן הצית. שהניחו של יריחו ובאו לפני יעבץ לערוד ללמוד תורה וכו'. (גי' הילקוט שופטים ללמ). ויקרא יעבץ לאלקי ישראל. (וסיפא דקרא אם נרך מצרכני והרציתי את גבולי ויהיה ידך עמי וגו', ואמרי' בגמ' אם נרך מצרכני, צמורה, והרציתי את גבולי, צמלמידים וכו' יעו"ש, וכתיב ויבא לו

מסורת ספרי

פי' עח. נט. סוטה יא. סנהדרין קד. קו: ס. עי' תמורה טז..

ספרי זוטא

שקינא למקום בעבודה זרה, נקרא שמו חובב שהיה מחבב את התורה. הא כשם שהיה מחבב את התורה כך בניו חיבבו אותה מאחריו, שכן המקום אומר לירמיהומו הלוך אל בית הרכבים והשקית אותם יין ויאמרו לא נשתה יין (ירמיה ל"ה ב). וכן את מוצא בשעה שעלו מיריחו הרי הן מניחין כל א"י בית פירות מאכל ומשקה והלכו להן לערד למדבר אצל יעבץ, הא כשם שהיה מחבב את התורה כן בניו חיבבו אותה מאחריו. וכשם שעשה מאהבה כך המקום נתן לו מאהבה, שכן המקום אומר לירמיה לא יכרת איש ליונדב בן רכב עומד לפני כל הימים (יח"ט). רבי יהושע אומר גרים נכנסים להיכל, והלא כל ישראל לא נכנסו להיכל אלא שהיו יושבים כסנהדרים ומורים דברי תורה, ויש אומרים מבנותיהם נשואות לכהנים והיו מבני בניהם מקריבים לגבי מזבח, והרי דברים קל וחומר ומה אלו שקירבו את עצמם, כך קירבם המקום. ישראל שעושים את התורה על אחת כמה וכמה, וכן אתה מוצא ברחב הזונה, מהו אומר (דהי"א ד, כא) ומשפחות בית עבודת הבוץ לבית אשבע, עבודת הבוץ שהטמינה

אחת כמה וכמה אלו היה מישראל. וכן את מוצא ברחב הזונה שהטמינה את מרגלי יהושע, שנא' וישלח יהושע בן נון מן השטים שנים אנשים מרגלים חרש לאמר (יהושע ב א), יש אומרין כלי נגרות היו בידן, ויש אומרין כלי קדרות היו בידן. ר' שמעון אומר אמר להנמו עשו עצמכן כחרשין ואתם עומדין

פירוש ספרי זוטא

פי' שנחמזר להקצ"ה ונמגייר. לפני האלהים. הרי שנחמזר לאל. וז"ל. אל בית הרכבים. בני יונדב בן רכב ומני יתרו היו. לא נשתה יין. וזילקוט שופטים: אמרו הואיל וצית זה עמיד לימצר רואים אותו כאלו הוא חרש עכשיו [כלומר לפיכך צוה להם אביהם] לא משמו יין וכו'. אצל יעבץ. ללמוד תורה. כך המקום נתן לו. שכו. אילו היה מישראל. ישראל עושין רעונו של מקום על אחת כו"כ שהקצ"ה נותן להם שכו מאהבה. וכן את מוצא ברחב. שקרנה א"ע למקום כך הקצ"ה קירנה. כלי נגרות היו בידן. דורש חרש נקמ"ץ חמת המ"ם והוא לשון אומנות מעשה חרש. כלי קדרות. דריש חרש לשון חרש שהיו אוחזין כלי חרש צידן למכור שלא ירגישו בהם שהם מרגלים כדל"י במדרש. כחרשין. דריש חרש כמשמעו. ואתם

ספרי

שנאמר (שופטים א, טז) ובני קיני חותן משה, ומניין שבניו של יונדב בן רכב הן הן בניו של יתרו, שנאמר (דהי"א ב, נה) המה הקינים הבאים מחמת, מה שכר נטלו על כך ולבית הרכבים אמר ירמיהו כה אמר יי צבאות יען אשר שמעתם על מצות יהונדב אביכם לא יכרת איש ליונדב בן רכב עומד לפני כל הימים (ירמ' לה, יח-יט). רבי יהושע אומר גרים נכנסים להיכל, והלא כל ישראל לא נכנסו להיכל אלא שהיו יושבים כסנהדרים ומורים דברי תורה, ויש אומרים מבנותיהם נשואות לכהנים והיו מבני בניהם מקריבים לגבי מזבח, והרי דברים קל וחומר ומה אלו שקירבו את עצמם, כך קירבם המקום. ישראל שעושים את התורה על אחת כמה וכמה, וכן אתה מוצא ברחב הזונה, מהו אומר (דהי"א ד, כא) ומשפחות בית עבודת הבוץ לבית אשבע, עבודת הבוץ שהטמינה

פירוש ספרי

אלקים את אשר שאל. דהיינו שהיו לו תלמידים. בני יתרו. הם חסידים ממי ילמדו וכו'. היינו דני יתרו שהיו חסידים נקשו מה' ממי ילמדו, והוא חסיד, היינו יעבץ ניקש מה' למי ילמד. ובני קיני חותן משה. וסיפא דקרא עלו מעיר התמרים את בני יהודה מדבר יהודה אשר ננגז ערד, דהיינו שהלכו אל יעבץ (שהיה שם) ללמוד תורה. המה הקנים הבאים מחמת. וסיפא דקרא אזי צית רכב אלמא של צית רכב קרי להו קנים וקני הוא יתרו כדלעיל. גרים נכנסים להיכל. צממיה. שהיו יושבים בסנהדרין. (כז"ל). שקירבו את עצמם. כלומר שאינם מורע ישראל אלא שקירבו את עצמם להקצ"ה כך קירנס המקום. וכן אתה מוצא ברחב. שקרנה את עצמה להמקום גם הקצ"ה קירנה. שהטמינה את המרגלים בבויץ (היינו פשתן) לבית אשבע שנשבעו לה

מסורת ספרי זוטא

מו. ספרי. מזו. עי' רבה ותנחומא ר"פ שלח, וברבה רות פ"ב:

ספרי

את המרגלים, עבודת הבוץ, שנשבעו לה המרגלים, ר' אליעזר אומר זו רחב הזונה שהיתה עסוקה באכסנאים. סא שמנה כהנים ושמונה נביאים עמדו מרחב הזונה ואלו הם, ירמיהו חלקיהו ושריה ומחסיה וברוך ונריה וחנמאל ושלום. ר' יהודה אומר אף חולדה הנביאה הייתה מבני בניה של רחב הזונה, שנאמר (מ"ב כב, יד) וילך חלקיהו הכהן ואחיקם ועכבור ושפן ועשיה, ואומר (יהושע ב, יח) הנה אנחנו באים בארץ את תקות חוט השני הזה תקשרי, והרי דברים ק"ו ומה מי שהיתה מעם שנ' בו (דברים כ, ז) לא תחיה כל נשמה, על שקירבה עצמה כך קירבה המקום, ישראל שעושים את התורה על אחת כמה וכמה. וכן אתה אומר בגבעונים, מהו אומר (דהי"א ד, כב) ויוקים ואנשי כוזיבא, ויוקים שקיים להם יהושע, כוזיבא, שכיזבו ליהושע ואמרו מארץ רחוקה מאד באו עבדיך ולא באו מארץ ישראל, והרי דברים קל וחומר, ומה אלו שהם מעם שחייבים כלייה, על שקירבו עצמם קירבם המקום, ישראל שעושים את התורה על אחת כמה וכמה. וכן אתה מוצא ברות

פירוש ספרי

המרגלים. (גי' הילקוט יהושע וצד"י). שמונה נביאים והם כהנים יצאו מרחב וכו'. (גי' הגר"א). וילך חלקיהו הכהן וכו'. וסיפא דקרא אל חולדה הנביאה אשת שלום בן תקוה. וכמיז גזי רחב את תקות חוט השני הזה תקשרי, וילפי' גז"ש תקוה תקוה לחולדה הנביאה היתה מבני בני של רחב. (כ"מ גמ'). ויוקים שקיים להם יהושע את השבועה. (גי' הגר"א). והיינו שנשבעו להם הנשיאים להמיתם ויהושע קיים את השבועה, עי' יהושע ט, טו). ולא באו מארץ ישראל. היינו כזה כיזבו ליהושע ולא באו מארץ ישראל, שאם היו אומרים האמת שמא"י צאו לא היה יהושע מקבלם. שחייבים כלייה. דכמיז לא תחיה כל נשמה. לא

ספרי זוטא

על רזיהן. וילכו ויבאו בית אשה זונה, ר' יהודה אומר ארבעה שמות של גנאי היה לה. נקרא שמה רחב הזונה כשמה, ד"א רחב הזונה שהיתה מזנה עם בני המדינה מבפנים ועם הליסטים מבחוץ שנא' כי ביתה בקיר החומה ובחומה היא יושבת (שם ז טו). ד"א רחב הזונה שהיתה מארץ כנען ולא היה בארץ כנען בני אדם רעים וקשים מהם. ד"א רחב הזונה שהיתה מאנשי יריחו מאותן שכתוב בהן כלייה שנ' כי החרם תחרימם (דברים כ יז), ועליה הוא אומר ומשפחות בית עבודת הבוץ (דה"י א' ד כא), שהיתה עסוקה בבוץ, ד"א שהטמינה את המרגלים בבוץ. ר' אליעזר בן יעקב אומר שהיתה עסוקה בבי סינן, לבית אשבע, לבית שנשבעו לה המרגלים שנא' ועתה השבעו לי בה' (יהושע ז יב), ונאמר ותשב בקרב ישראל עד היום הזה (שם ו כה). ר' שמעון אומר לפי שהיום הזה רודה ברקיע כך יהא זרעך קיים לפני לעולם, שעמדו ממנומי שמונה נביאים וכולהם כהנים, ואלו הן ירמיהו וחלקיהו שרייה מחסייה ברוך בן נריה חנמאל שלום, ויש אומרים אף יחזקאל ובזוי, ואף חולדה הנביאה מבני בניה היתה כתיב הכא אשת שלום בן תקוה (מלכים ב כב), וכתיב התם את תקות חוט השני תקשרי בחלון (יהושע ז יח), ומה אם מי שהיתה מגויי הארץ וממשפחות האדמה על שעשתה מאהבה נתן לה המקום מאהבה, על אחת כמה וכמה אלו היתה מישראל. מח וכן את מוצא בגבעונים

פירוש ספרי זוטא

עומדים על רזיהם. כזה שהנכס עושים את עלמכס כמרשים יכולים לתע' את סודם ומטמוניהם דכיון שימשנו שהנכס מרשים אינם שומרים עלמס להסתיר דבר מכס. בבזוי. היינו פשמן. בבי סינן. נרצה רוח הגי' צנומין, וי"ג שם צני סימון, והוא מין סוף וקנה הנקרא סימוניא. את תקות חוט השני. יליף גז"ש תקות תקוה לחולדה הנביאה היתה מבני בני של רחב. עי' בספרי. והדברים עתיקים כל אור"א מפורש במקומו וכו'. עי' מש"כ בספרי. שראתה שלמה בן בנו של

ספרי

ספרי זוטא

המואביה מה אמרה לחמותה, עמך עמי ואלהיך אלהי באשר תמותי אמות (רות א, טז-יז), אמר המקום לא הפסדת כלום הרי המלוכה שלך היא בעולם הזה ובעולם הבא, ויואש ושרף אשר בעלו למואב, (דה"א ד, כב) יואש ושרף, זה מחלון וכליון, יואש שנתייאשו מן הגאולה, יואש שנתייאשו מדברי תורה, שרף, ששרפו בניהם לעבודה זרה, אשר בעלו למואב שנשאו נשים מואביות, אשר בעלו למואב, שהניחו ארץ ישראל ונהפכו בשדה מואב, והדברים עתיקים כל אחד ואחד מפורש במקומו, ויושבי נטעים (שם שם, כג) זה שלמה שהיה דומה לנטיעה במלכותו, וגדרה (שם) זו סנהדרין שהיתה יושבת וגודרת בדברי תורה, עם המלך במלאכתו ישבו שם (שם) נמצאת אומר שלא מתה רות המואביה עד שראתה

פירוש ספרי

הפסדת כלום. לפי שהיתה צמ מלך צמו של עגלון מלך מואב ועכשיו הלכה להמגייר, א"ל הקצ"ה לא הפסדת המלוכה. (ו"א). ובעולם הבא. שגם לעמיד המלך המשיח יהיה מזרעה. שרף שנתייבבו שריפה למקום. (גי' הגר"א). שנשאו נשים מואביות והניחו אר"י והלכו וגרו בשדה מואב. גי' הגר"א. והדברים עתיקים כל או"א מפורש במקומו. עתיקים היינו חזקים ור"ל שכאן לא נכתב אלא צרמו, אבל עוד הדברים רבים ועומים בכל אלו המשפחות ואנשים שנרמזו בפקוק' אלו ומפורש כל או"א במקומו (מ'). ובגמ' צ"צ לא: הגי' דברים הללו (שיאלו מחלון וכליון לחו"ל וע"י כך צאה רות ונשאת לצועו ונולדו מלכות בית דוד) עתיק יומין אמרן (מאתו יאלו הדברים) דכתיב מלאכי דוד עבדי וכתיב שני צוטיך הנמצאות (שהוא רמז על מלכות בית דוד שצאו מצ' צנות לוט. רות ממואב ונעמה אשת שלמה המלך מעמון כדכתיב מלאכי דוד עבדי, היכן מלאכי צדקו וכו', מהרש"א). שהיה דומה לנטיעה. שהיה הולך וגדול. וגודרת. שגודרות פרטותיהן

על שקירבו את עצמן קירבן המקום שני ויוקים ואנשי כוזבא (דה"י א ד כב), יוקים, שקיים להם יהושע ברית, כוזבא שכיוזבו ביהושע שאמרו לו מארץ רחוקה באו עבדיך (יהושע ט ט), והלא לא היו אלא מארץ כנען, ומה אם מי שהיה מגוי הארץ וממשפחות האדמה על שקירבו את עצמן קירבן המקום, על אחת כמה וכמה אלו היה מישראל, וכן את מוצא ברות המואביה על שאמרה לחמותה עמך עמי ואלהיך אלהי (רות א ח) ניתן לה שתהא המלכות שלה בעולם הזה ובעולם הבא, ועליה הוא אומר ויואש ושרף (דה"י א ד כב), זו מחלון וכליון יואש שנתיאשו מן החיים, ושרף ששרפו את התורה, ד"א יואש, שנתיאשו מארץ ישראל, ושרף, ששרפו את בניהם ואת בנותיהן לעבודה זרה, אשר בעלו למואב, שנשאו להם נשים מואביות. ד"א שהניחו את כל ארץ ישראל והלכו ונסתחפו בשדה מואב, ויושבי לחם, זו נעמי השבה בית לחם, והדברים עתיקים כבר כל אחד ואחד מפורש בפני עצמו, המה היוצרים, זה בועז ורות, ויושבי נטעים, זה שלמה המלך שהוא דומה לנטע, וגדרה, זו סנהדרין היושבת עמו וגודרת דברי תורה, עם המלך במלאכתו ישבו שם. מניין אתה אומר שלא מתה רות עד שראת שלמה בן בנה יושב בדין שלזונות שנא' עם המלך במלאכתו ישבו שם, ואומר (מלכים א ב יט) וישם כסא לאם המלך זו בת שבע. ותשב לימינו, זו רות המואביה. הא כל כלי שהוא עושה דבר אחד בפני המקום ניתן לו שכרו, וכן הוא אומר ויאמר משה לחובב בן רעואל המדיני חתן משה, מה זו היתה לו כנגד הכל שהיה נקרא חותנו של מלך.

נוסעים אנחנו, וכי משה היה נוסע עמהו והלא כבר נאמר וראה בעיניך כי לא תעבר את הירדן הזה (דברים ג, כו). יש אומרים עדיין לא

פירוש ספרי זוטא

בן בנה וכו'. עי' צפרי. חתן משה. הוקשה לו דהול"ל ויאמר משה לחובב וגו' חותנו וכתיב חתן משה, לומר שזו היא

ספרי

שלמה בן בנה יושב ודן דינו של זונות שנאמר במלאכתו ישבו שם, והרי דברים קל וחומר ומה אם מי שהיתה מן העם שנאמר בו (מ"א יא, ב) לא תבואו בהם והם לא יבואו בכם, על שקירבה את עצמה קירבה המקום, ישראל שעושים רצונו של מקום על אחת כמה וכמה, ואם תאמר בישראל לא היתה כן, והרי כבר נאמר (שמות א, טו) ויאמר מלך מצרים למילדות העבריות סג שפרה זו יוכבד, פועה זו מרים, שפרה שפרה ורבה, שפרה שמשפרת את הולד, שפרה שפרו ורבו ישראל בימיה, פועה שהיתה פועה ובוכה על אחיה, שנאמר (שם ב, ד) ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו, ויאמר בילדכן את העבריות, ותיראן המילדות את האלהים וגו' (שם א, טז-יז) סד בתים אלו איני יודע מה הם, שנאמר (מ"א ט, י) מקצה עשרים שנה אשר בנה שלמה את שני הבתים את בית ה', זו כהונה, ואת בית המלך (שם) זו המלכות, זכתה יוכבד לכהונה ומרים למלכות, שנאמר (דה"א ד, ח) וקוץ הוליד את ענוב ואת

פירוש ספרי

לעשות תקנות וסייג למורה. עד שראתה שלמה בן בנו של בן בנה. גי' הרשנ"ס, כלומר שלמה בן דוד שהוא בנו של ישי שהוא בן עוזד בנה. דינו של זונות. דכמיז (מלכיס"א ג, טו) אז תצאנה שמים נשים זונות אל המלך וגו'. שנאי במלאכתו ישבו שם. יליף ליה מדכמיז ישבו לשון רבים והיינו שישנו שם צמ שצע אמו ורות וצילקוט: וישם כסא לאם המלך זו צמ שצע, לימינו זו רות, וראה צהג' הגר"א. ובישראל לא היתה כן. שיגיע שכר התקרבות למקום צעוה"ז כמו שמנינו צרות. שפרה שפרה ורבה. (הגר"א מומק זה, וכן נגמ' לימא).

מסורת ספרי

סג. עי' סוטה יא: שמות רבה פ"א, ילקוט שם רמז קסד ופדר"א פמ"ה: סד. סוטה שם:

ספרי זוטא

היה הדבר בידו, ר' שמעון אומר כבר היה הדבר בידו שני' כי אנכי מת בארץ הזאת וגו' (שם ד כב), ד"א נוסעים אנחנו בשביל לחזק ידו של יתרו. ד"א נוסעים אנחנו לא כמות שהיינו נוסעים בכל שנה שהיינו נוסעים מן המקום הזה וחונים בזה אלא עכשיו אנו נכנסים כיון אל ארץ ישראל מיד.

אל המקום אשר אמר ה' אותו אתן לכם, לכם הוא, אין לגרים חלק בו שלא תהא סבור שאת בא ונטל כאחד מן השבטים ועכשיו אתה אומר לי הטעיתני אלא על מנת כן את בא על מנתמח שאין לגרים נחלה בארץ, אעפ"כ לכה אתנו והטבנו לך.

כי ה' דבר טוב על ישראל, והלא בכל השעות המקום מדבר טובות על ישראל, אלא המקום אמר לנו להיות מטיבים לגרים ולך אנו מטיבים מכל הגרים. מחי. ומה היתה הטובה שהטיבו לו כשבאו לארץ ישראל הפרישו דשנה של יריחו חלק בראש ואמרו איזה שבט שיעלה בית המקדש בתחומו יהי נוטל את יריחו ואת תבואתה תחת מקום בית המקדש לקיים בה באחד שבטיך ונתנו אותה ליתרו והיה אוכל פירותיה ארבע מאות וארבעים שנה, שני' ויהי

פירוש ספרי זוטא

לו המעלה הגדולה שנקרא חומן של מלך. כי אנכי מת בארץ הזאת וגו'. וכספרי מסיים מפני מה שיחף משה עזמו עמהם אמר עכשיו ישראל אומרים אם מי שהוציאנו ממצרים ועשה לנו נסים וגזרות אינו נכנס אף אנו אין נכנסים. לחזק ידו של יתרו. שלא יאמר יתרו משה אינו נכנס אף אני איני צא. כיון. מהה. אל אר"י מיד. דאל"כ הולכים אנחנו מנ"ל ולמה כמי' נוסעים אנחנו אלא שנסיעתם זאת היא על מנת ליכנס לארץ מיד אלא שחטאו במתאוננים. ואת תבואתה וכו'. היינו דדושנה של יריחו יהא חילוף

מסורת ספרי זוטא

מח. עי' בספרי פי' פ ובנ"ש: מהי. ע"ש פי' פא:

ספרי זוטא

בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל וגו' ויבן הבית לה' (מלכים א ו, א), באותה שעה כשנבנה המקדש לה' הלכו להם שנ' ובני קני חותן משה עלו מעיר התמרים את בני יהודה (שופטים א טו). וי"א שהיו יושבין שם כל זמן שהיה יהושע קיים שהיו מוצאין ללמוד תורה, לאחר מיתתו אמר כל עצמי לא באתי והנחתי כל מה שהיה לי אלא ללמוד תורה ועכשיו אני זורע וקוצר ואימתי אני למד תורה, אמרו לו יש אדם למד תורה בעיר וזה המקום צונן הוא מדבר ואין שם חטים כיון ששמע מהם כך הלך שנא' ובני קני חותן משה עלו מעיר התמרים הלכו ומצאו את יעבץ יושב בבית המדרש וכהנים ולוים ומלכים יושבין עמו וכל ישראל יושבין שם אמרו אנו גרים איך נשב עם אלו מה עשו ישבו על שערי בית המדרש והיו שומעין ולומדין שנ' (דה"י א ב, נה) ומשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים, שהיו יושבין על השער, שמעתים, שהיו שומעין ולומדין. סוכתים, שהיו ישראל מסכין להם.

פירוש ספרי זוטא

מקום ציט המקדש. שנאמר ויהי בשמונים שנה וכו'. לא מהם ארבעים שנה שהלכו צמדנר נמלא שהיה אוכל ד' מאות וארבעים שנה. שהיו יושבים על השער. עי' בספרי. צונן. ונמנומא הגי' זיה. מסכין להם. כמו מסכמים כלומר מגייס עליהם, וראה נמכילתא דרשב"י פ' ימרו.

פירוש ספרי

ותצאן כל הנשים אחריה. וסיפא דקרא צמופס וצמחולות, ואחרתל הוא לשון מחולות. כל חרם בישראל לך יהיה. דתרמיס ניתניס לכהניס הרי דזכמה יוכנז לכהונה. את אפרת. ואפרת היא מרים. ועי' סוטה יא: חותן משה וכו'. הוקשה לו כיון דכתיב ויאמר משה לחונצ וגו' הול"ל חותנו. אלא הא דכתיב חותן משה לומר שזו היא לו המעלה הגדולה שנקרא חותן של מלך (ז"ר).

נוסעים אנחנו מיד לא"י. דאל"כ הולכים אנחנו לארץ מיד, אלא שמתאו צמתאונניס (רא"ס). והיה בשבט וכו'. ומשמע שיש לגרים חלק בצרף. לכפרה. היינו שאס חטאו רוצ שצט יהודה ע"פ הוראת צ"ד הגדול לר"ש, ולר"י אפילו ע"פ הוראת

ספרי

הצבבה ומשפחות אחרחל, [אחרחל] זו מרים, שנאמר (שמות טו, כ) ותצאן כל הנשים אחריה, בן הרום (שם). זו יוכבד, שנאמר (להלן יח, יד) כל חרם בישראל לך יהיה, נישאת מרים לכלב שנאמר (דה"י א ב, יט) ותמת עזובה ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור, אלה היו בני כלב בן חור (בכור אפרתה) (שם שם, נ). ודוד בן איש אפרתי הזה מבית לחם יהודה (ש"א יז, יב). נמצא דוד מבני בניה של מרים, הא כל המקרב עצמו מן השמים מקריבים אותו.

חותן משה, זו יפה לו יותר מכולם, שנקרא חותנו של מלך. נוסעים אנחנו, נוסעים אנחנו מיד לארץ ישראל, לא כשם שבראשונה נוסעים וחונים, אלא מיד לארץ ישראל, וחכמים אומרים מפני מה שיתף משה עצמו עמהם, נתעלם מעיני משה וכסבור שנכנס עמהם לארץ ישראל. רבי שמעון בן יוחאי אומר אינו צריך, שהרי כבר נאמר (דברים ד, כב) כי אנכי מת בארץ הזאת, שאין תלמוד לומר אינני עובר את הירדן (שם) אלא שאף עצמותיו אינן עוברות את הירדן, אלא מפני מה שיתף משה עצמו עמהם, אמר עכשיו ישראל אומרים אם מי שהוציאנו ממצרים ועשה לנו ניסים וגבורות אינו נכנס אף אנו אין נכנסים. ד"א מפני מה שיתף משה עצמו עמהם, שלא יאמר יתרו משה אינו נכנס אף אני איני בא. אל המקום אשר אמר יי אותו אתן לכם, ואין לגרים בו חלק, ומה אני מקיים והיה בשבט אשר גר הגר אתו [שם תתנו נחלתו] (יחזקאל מז, כג). אלא אם אינו ענין לירושה תניהו ענין לכפרה שאם היה בשבט יהודה מתכפר לו בשבט

נוסעים אנחנו מיד לא"י. דאל"כ הולכים אנחנו לארץ מיד, אלא שמתאו צמתאונניס (רא"ס). והיה בשבט וכו'. ומשמע שיש לגרים חלק בצרף. לכפרה. היינו שאס חטאו רוצ שצט יהודה ע"פ הוראת צ"ד הגדול לר"ש, ולר"י אפילו ע"פ הוראת

ספרי

יהודה, בשבט בנימין מתכפר לו בשבט בנימין. ד"א אם אינו ענין לירושה תניהו ענין לקבורה, ניתן לגרים קבורה בארץ ישראל. לכה אתנו והטבנו לך, וכי יש בן ביתו של אדם שאין מטיבים לו, והרי דברים ק"ו אם לבן ביתו של אדם מטיבים לו קל וחומר לבן ביתו של מי שאמר והיה העולם. כי יי דבר טוב על ישראל, וכי עד עכשיו אין דיבר טוב על ישראל, והרי מעולם יי דיבר טוב על ישראל, פיקד המקום לישראל להיטיב לגרים ולנהוג בהם ענוה. סליק פיסקא.

פיסקא עט.

פסוק ל. ויאמר אליו לא אלך, אמר להם אם מפני נכסים או מפני ארץ איני בא, יש לך אדם שיש לו ארץ ואין לו נכסים, יש לו נכסים ואין לו משפחה, אבל אני יש לי משפחה ויש לי ארץ ויש לי נכסים, ודיינא הייתי בארצי אם איני הולך מפני ארצי אלך מפני נכסיי, ואם איני הולך מפני נכסיי אלך מפני מולדתי. סליק פיסקא.

פירוש ספרי

ז"ד של אותו השבט וגם הגר חטא עמהם אס גר נשצט יהודא מתכפר לו עמהן אצל אס אינו גר שס אינו מתכפר עמהן ולריך להציל קרבן יחיד צפ"ע. לקבורה. ליתן להם מקום לאחוזת קנה. וכי יש בן ביתו וכי. (הוקשה לו היאך אמר והטבנו לך והרי אין לגרים חלק בארץ ומשני וכי יש בן ביתו של אדם וכי, דה"ה שאין אהה אלא כבן בית ולא כמו ישראל מ"מ אפילו לבן בית אף שאינו כמו האחים מ"מ מטיבין לו (סד"ר)). ק"ו לבן ביתו של מי שאמר והיה העולם. היינו יתרו דלמי לבן בית של הקצ"ה. אלא פקד המקום לישראל. גי הילקוט. וה"פ דקרא כי ה' דיבר טוב על ישראל שיטיבו לגרים וכי (ו"א).

פיסקא עט. אם מפני נכסים או מפני ארץ איני בא. משום שיש לי נכסים וארץ לכן אין אני רוצה לילך לא"י. אם איני הולך. לארצי. אלך

ספרי זוטא

פסוק ל. ויאמר אליו לא אלך כי אם אל ארצי, מט אמר לו אם בשביל ארץ אם בשביל נכסים אני הולך, יש לך אדם שיש לו ארץ ואין לו נכסים יש לו נכסים ואין לו משפחה אני איני כן אלא יש לי ארץ ויש לי נכסים ויש לי משפחה, ומקום היה בעירי אם לא אלך בשביל ארצי אלך בשביל משפחתי אם לא אלך בשביל משפחתי אלך בשביל ארצי. ד"א ויאמר אליו לא אלך, למה חזר לארצו אפשר שכמות יתרו מסרב על דברי משה, אלא כך היה יתרו מחשב ואומר וכי מה הנר הזה בין חמה ללבנה משה חמה ואהרן לבנה מה אור יש לי ביניהם אלא הריני הולך לארצי ומגייר את כל בני מדינתי ומכניסין תחת כנפי השכינה, לפי כך הוא אומר כי אם אל ארצי ואל מולדתי אלך, יכול הלך ולא עשה, ת"ל ובני קני חותן משה עלו מעיר התמרים וישב את העם (שופטים א, טו). מלמד שהיה עמהן עם רב. ד"א ויאמר אליו לא אלך, למה חזר לארצו אלא כך היה יתרו מחשב ואומר כל השנים הללו היו בני אדם מפקדין אצלי פקדונות שאני הייתי הנאמן שבעיר ואם אני מניחן והולך לי הן אומרין ברח לו יתרו ולקח כל פקדונותיו ונתן לחותנו נמצאתי מוצא שם רע עלי ועליך, אלא הריני הולך ומחזיר את כולן. ד"א ויאמר אליו לא אלך, למה חזר אלא היה מחשב ואומר השנה הזאת שנת בצורת היתה ואני לויתי ופרנסתי את העניים ואם אין אני הולך ופורע את החובות נמצאתי מחלל שם שמים, אלא הריני הולך ופורען, ומנין ששנת בצורת היתה שנאמר והפשטה והשעורים נכתה (שמות ט, לא) אף על פי שלא לקו החטים אלא השעורים, אם אין שעורים החטים מתיקרים.

פירוש ספרי זוטא

ל.

אם בשביל ארץ. עי' בספרי ונמש"כ. ומקום היה בעירי. בספרי גרסי' ודיינא הייתי בארצי. וכי מה הנר הזה. וכי מאי מהנה אור הנר נשעה שמאירה החמה ולבנה. יכול הלך ולא עשה. כמו שאמר לגייר אס בני מדינתו.

ספרי

פיסקא פ.

פסוק לא. ויאמר אל נא תעזוב אותנו, אין נא אלא לשון בקשה, א"ל אם אין אתה מקבל עליך, גוזר אני גזירה עליך, עכשיו אומרים ישראל לא נתגייר יתרו מחיבה, כסבור היה יתרו שיש חלק לגרים בארץ ישראל, עכשיו שראה שהם חלק הניחם והלך לו. ד"א כסבור אתה שאתה מרבה כבוד, אין אתה אלא ממעט, כמה גרים ועבדים עתידים להיכנס תחת כנפי השכינה. והיית לנו לעינים, שלא תנעול דלת בפני הגרים הבאים לומר אם יתרו חותנו של מלך לא קיבל עליו קל וחומר לשאר בני אדם. כי על כן ידעת חנותינו במדבר, א"ל אילו אחר שלא ראה ניסים וגבורות במדבר והניח והלך כדי הוא הדבר, אתה שראית תניח ותלך. אל נא תעזוב אותנו, ר' יהודה אומר אתה הוא שראית חן שניתן לאבותינו במצרים שנאמר (שמות יב, לו) ויניח את חן העם בעיני מצרים תניח ותלך. ד"א והיית לנו לעינים, אפילו אין דיינים, אלא שכל דבר דובר שנתעלם מעינינו תהיה מאיר עינינו בו, כענין שנאמר (שם יח, כא) ואתה תחזה מכל העם, והלא אף ביד משה היה מסיני שנאמר (שם שם, כג) וצוך אלהים ויכולת עמוד, ולמה נתעלם ממשה, לתלות זכות בזכאי כדי שיתלה הדבר ביתרו. ד"א שתהא חביב עלינו כגלגל עינים שנאמר (דברים י, יט) ואהבתם את הגר, (שמות כג, ט) וגר לא תלחץ, (שם כב, כ) וגר לא תונה ולא תלחצנו. סליק פסיקא.

מעוז אותנו, וכתיב אל נא מעוז אותנו, אלא ה"ק אל נא אם אין אתה שומע לנקשתי גוזר אני עליך גזירה (ו"ר). שאתה מרבה כבוד. כלומר שאתה רונה לשוץ לארץך כדי לגייר גרים בארץך. (ר"ה). אין אתה אלא ממעט. דכשתלך עמנו יתגירו יתרו גרים וכמה עבדים אתה עתיד להכניס. (גי' הילקוט). ועבדים. שגם הם חייבים צמלות

סורת ספרי וספרי זוטא

פיס' פ. סה. מע"ש פ"ה מי"ד, ביכורים פ"א מ"ד, ספרי דברים רצט, שא, מכילתא משפטים פ"ב, ועי' תוספ' ביכורים פ"א, קה"ר פ"א-ז:

ספרי זוטא

פסוק לא. ויאמר אל נא תעזוב אותנו, אין נא אלא לשון בקשה, אמר לו אם אין את בוא ולך עמנו בבקשהמט בגזירה אין את מותר להניחני. כי על כן ידעת חנותינו במדבר, אמר לו אלו אדם שלא הכיר נסיו של הקב"ה והולך עמנו לא היה לו להניחנו, אפשר אתה שהלכת עמנו והכרת נסיו של הקב"ה על אחת כמה וכמה בגזירה אין את מותר להניחנו. והיית לנו לעינים, שלא תהא לנו לעינים לעיני כל באי העולם ויאמרו דומה שאין אנו רוצים לקבל את הגרים, ועוד דנים את הדברים מקל וחומר ואומרין מה אם מי שהיה נקרא חותנו של מלך לא רצו לקבלו, על אחת כמה וכמה שאר כל הגרים נמצאת מונע את הגרים לבוא עמנו וממעט כבודו שלמקום, אלא אף את בוא ולך עמנו ונמצאת מרגיל את הגרים לבוא עמנו ומרבה כבודו שלמקום לקיים מה שכתוב ברב עם הדרת מלך (משלי יד, כח).

פירוש ספרי זוטא

לא.

בגזירה אין את וכו'. דהול"ל נא אל מעוז אותנו וכתיב אל נא מעוז אותנו אלא ה"ק אל נא אם אין אתה שומע לנקשתי גוזר אני עליך גזירה. ו"ר. לעינים לעיני כל באי העולם. שלא תהיה לדוגמא לפני כל העולם ומנעול דלת בפני גרים.

פירוש ספרי

מפני מולדתי. וזילקוט מסיים אמר לו למחר כשתחלוק א"י לשנתיים אחת שצט מכס שיתן לי כרס אחד צמוך שלו אלא הריני הולך לארצי ואוכל פירות מארצי ושמה יין מכרמי.

פיסקא פ. גוזר אני גזירה עליך. דהול"ל נא אל מעוז אותנו, וכתיב אל נא מעוז אותנו, אלא ה"ק אל נא אם אין אתה שומע לנקשתי גוזר אני עליך גזירה (ו"ר). שאתה מרבה כבוד. כלומר שאתה רונה לשוץ לארץך כדי לגייר גרים בארץך. (ר"ה). אין אתה אלא ממעט. דכשתלך עמנו יתגירו יתרו גרים וכמה עבדים אתה עתיד להכניס. (גי' הילקוט). ועבדים. שגם הם חייבים צמלות

ספרי זוטא

פסוק לב. והיה כי תלך עמנו והיה הטוב
ההוא, הטוב זה בית המקדש, שנא' הדר הטוב
הזה והלבנון (דברים ג, כה). ד"א הטוב זו תורה,
שנא' כי לקח טוב נתתי לכם תורת אל תעזבו
(משלי ד, ב). ד"א הטוב, זה מתן שכרן של
צדיקים, שנ' מה רב טובך אשר צפנת ליראיך
(תהלים לא, כ), הבטיחו שיש לבניו חלק בכל
אלו.

פסוק לג. מט ויסעו מהר יי דרך שלשת ימים,
וכי דרך שלשת ימים היה והלא כבר נאמר אחד
עשר יום מחורב (דברים א, ב). מה אני מקיים
דרך שלשת ימים, אלא מלמד שהילכו באותו
היום כדרך שהיו מהלכין בשלשת ימים שבכל
יום היו מהלכין שנים עשר מיל ואותו היום
הילכו שלשים וששה מיל. היה ר' שמעון אומר
בוא וראה חיבתה של ארץ ישראל כמה היא
חביבה שכל מי שהוא הולך למלחמה הרי הוא

פירוש ספרי זוטא
לכ. זה בית המקדש. שיהא לו חלק בו כמו לכל ישראל.
והלבנון. לנגון זה ציהמ"ק, כדלמרי' נספרי למה נקרא
שמו לנגון שמלכין עונותיהם של ישראל.

לג. לד.
מן ויסעו מהר ה' עד כל ספר שיש בו שמונים וחמש,
מונא ג"כ נספרי פי' פג פג בשנינוס יעו"ש. וענן ה'
עליהם יומם וגו'. ראה נר"ה נשס ס"ז: הכי מני נס"ז
וענן ה' עליהם יומם וענן עומד עליהם נעמד ענן אלה

פירוש ספרי

כאשה. יש מוחקין מינח וענדים. היה מסיני. להמנות שופטים.

פיסקא פא. והיה כי תלך עמנו. וסיפא דקרא והיה הטוב ההוא וגו'. דושנה. קרקע שמנה.
ליונדב בן רכב. שהיה מזני צניו של יתרו כדלעיל פי' עמ. ובני קני חותן משה עלו מעיר
התמרים וגו'. (גי' הילקוט, וראה נז"ר).

פיסקא פב. דרך שלשת ימים (משמע ליה שלא היה אלא מהלך ג"י עד אר"י). והלא כבר
נאמר אחד עשר יום וכי. גי' הגר"א. שלושים וששה מיל. (עי' נז"א). משלו
משל. היינו הא דמיהר הקצ"ה למהר כניסתם לארץ ולא חש שילאו מטורח הדרך. מתייגעים. מטורח
הדרך. וצילקוט הגי', שמגיעין, והיינו כשהם מגיעים קרוב למלחמה ידיהם מתרשלות מפני פחד המלחמה
אבל ישראל לא היה להם פחד מלחמה כמ"ש רש"י ר"פ דברים. נלך נירש את ארץ ישראל ד"א

מסורת ספרי וספרי זוטא

פיס' פב. סו. עי' תענית כט. מט. עי' כ"ז בספרי:

ספרי

פיסקא פא.

פסוק לב. והיה כי תלך עמנו, וכי מה
טובה הטיבו לו, אמרו כשהיו ישראל
מחלקים את הארץ הניחו דושנה של יריחו
חמש מאות אמה על חמש מאות אמה א"ל
כל מי שיבנה בית הבחירה בחלקו יטול
דושנה של יריחו, נתנוהו ליונדב בן רכב חלק
בראש והיו אוכלים אותו ארבע מאות שנה
וארבעים שנה שנאמר (מ"א ו, א) ויהי
בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני
ישראל מארץ מצרים, צא מהם ארבעים שנה
שהלכו במדבר נמצאו אוכלים אותו ארבעים
שנה וארבע מאות שנה, וכיון ששרת שכינה
בחלקו של בנימין באו בני בנימין ליטול
חלקם, באו ופינו אותו מפניהם, שנאמר
(שופטים א, טז) ובני קני חותן משה. סליק
פיסקא.

פיסקא פב.

פסוק לג. ויסעו מהר יי דרך שלשת ימים,
אין צריך לומר, שהרי כבר נאמר (דברים א, ב)
אחד עשר יום מחורב, ומה ת"ל ויסעו מהר
ה', מלמד שהלכה שכינה סו בו ביום שלשים
וששה מיל כדי שיכנסו לארץ, משלו משל
למה הדבר דומה לבני אדם שיוצאים
למלחמה, בשעה שהם יוצאים הם שמחים
וכל זמן שהם מתייגעים ידיהם מתרשלות,

כה בן-גִּדְעוֹנִי: וְנִסְעַ דְּגַל מַחֲנֵה בְנֵי-דָן מֵאַסָּף לְכָל-הַמַּחֲנֹת לְצַבְאָתָם וְעַל-
 כו צָבָאוֹ אַחִיעֶזֶר בֶּן-עֲמִישַׁדַּי: וְעַל-צָבָא מִטָּה בְנֵי אֲשֶׁר פָּגְעִיאל בֶּן-עֶכְרָן:
 כז וְעַל-צָבָא מִטָּה בְנֵי נַפְתָּלִי אַחִירַע בֶּן-עֵינָן: אֵלֶּה מִסְעֵי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל
 כח לְצַבְאָתָם וַיִּסְעוּ:
 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחַבֵּב בֶּן-רְעוּאֵל הַמְדִינִי חֲתָן
 מֹשֶׁה נִסְעִים | אֲנַחְנוּ אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה אֲתוּ אֲתָן לָכֶם לְכָה אֲתָנוּ

בר גִּדְעוֹנִי: כה. וְנִסְעַ דְּגַל מַחֲנֵה בְנֵי-דָן מֵאַסָּף לְכָל-הַמַּחֲנֹת לְצַבְאָתָם וְעַל-
 כו צָבָאוֹ אַחִיעֶזֶר בֶּן-עֲמִישַׁדַּי: וְעַל-צָבָא מִטָּה בְנֵי אֲשֶׁר פָּגְעִיאל בֶּן-עֶכְרָן:
 כז וְעַל-צָבָא מִטָּה בְנֵי נַפְתָּלִי אַחִירַע בֶּן-עֵינָן: אֵלֶּה מִסְעֵי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל
 כח לְצַבְאָתָם וַיִּסְעוּ:
 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחַבֵּב בֶּן-רְעוּאֵל הַמְדִינִי חֲתָן
 מֹשֶׁה נִסְעִים | אֲנַחְנוּ אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה אֲתוּ אֲתָן לָכֶם לְכָה אֲתָנוּ

עֵינָן: כח. אֵלֶּיךָ. מְטַלְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְחִילִיהוֹן, וְנִסְעוּ: כט. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה, לְחַבֵּב, בֶּן רְעוּאֵל
 מְדִינָא חַמּוּהֵי דְמֹשֶׁה, נְטָלִין אֲנַחְנָא, לְאַתְרָא דְאָמַר יְיָ, יְתֵה אֲתִין לְכוּן, אֵימָא עֲמָנָא

רס"ג (כה) מאסף לכל המחנות, אחרון לשאר המחנות.
 (כח-כט) ויסעו, וכאשר נסעו. ויאמר, אמר¹². נסעים אנחנו, הנה אנו נוסעים. דבר טוב על ישראל, הכטיח טובות לישראל.
 12 מחובר לשלפנו וכאשר נסעו אמר משה.
 רשב"ם (כט) לחובב, הוא יתרו כדכתיב מבני חובב חותן משה (שופטים ד יא).
 רמב"ן כתפיהם ונוסעים קודם בני אפרים, למדו על נסיעת הלויים שיהא בתקיעות ותיכף להם נסיעת הדגל שאחריהם.
 (כט-לב) ויאמר משה לחבב, כבר פירשתי⁷⁸ כי חובב שם חדש שקראו ליתרו כאשר שב לתורת ישראל, כי זה דרך כל המתגייר, כי לעבדיו יקרא שם אחר, והנה משה חלה פניו ללכת עמהם
 78 [שמות ב טז].

רס"ג (כה) מאסף לכל המחנות, תלמוד ירושלמי⁶⁹: לפי שהיה שבטו רש"י של דן מרובה באוכלוסים היה נוסע באחרונה, וכל מי שהיה מאבד דבר היה מחזירו לו. אתיא כמאן דאמר⁷⁰ כתיבה⁷¹ היו מהלכין, ומפיק לה מן: כאשר יחנו כן יסעו (לעיל ב ז), ואית דאמרי כקורה היו מהלכין ומפיק לה מן: מאסף לכל המחנות⁷².
 (כח) אלה מסעי, זה סדר מסעיהם. ויסעו, ביום ההוא נסעו.
 (כט) חבב, הוא⁷³ יתרו, שנאמר: מבני חובב חותן משה (שופטים ד יא), ומה ת"ל: ותבאנה אל רעואל אביהן (שמות ב יח), מלמד שהתינוקות קורין לאבי אביהן אבא. ושני שמות⁷⁴ היו לו: יתרו על שם שיתר פרשה אחת בתורה, חובב על שחיבב את התורה וכו'. נסעים אנחנו אל המקום, מיד⁷⁵ עד שלשה ימים אנו נכנסין לארץ, שבמסע זה הראשון נסעו על מנת ליכנס לארץ ישראל, אלא שחטאו במתאוננים, ומפני מה שיתף משה עצמו עמהם, שעדיין לא נגזרה גזרה עליהם וכסבור שהוא נכנס.

מהר"ם (כח) לצבאותם ויסעו, ב' במסורה וזה בסוף פסוק, אחד בריש פסוק ויסעו ויהי חתת אלהים (בראשית לה ה), לפי שבני יעקב ביערו ע"ז מתוכם, כדכתיב ויטמן אותם [יעקב] חתת האלה (שם ד), וחתת אלהים היה הולך לפניהם ומונע אויבים מדרוף אחריהם, לכך ויסעו בראש פסוק, אבל בני דן שהיה ע"ז בתוכם, לכך ויסעו בספיה דקרא, כלומר לאחרונה יסעו ולא היה פחד אלוה עליהם על האויבים, ואדרבה רדו בהם שונאיהם, שהענן היה פולטם, כי העמלק היה הורג בהן, וכן

חזקוני (כה) מאסף לכל המחנות, פרש"י: לפי שהיה שבטו של דן מרובה באוכלוסין היה נוסע באחרונה וכל מי שהיה אוכד דבר היה מחזירו לו, אתיא כמאן דאמר כתיבה היו מהלכין. כלומר הוא הולך לרוח צפון שהיה קבוע לו, ומתוך שהיה מרובה באוכלוסין היו אוכלוסין מפוזרין אף על פני כל רוח מערב, ומתוך כך היה מאסף. ואם תאמר הרי דגל מחנה יהודה מרובה מדגלו⁸⁴, אלא יש לומר שהיה מרובה באוכלוסין מאותו שהיה נוסע באחרונה. מאסף לכל המחנות, כל⁸⁵ אדם אפילו משאר דגלים כשלא היה יכול ליסע בדגל שלו היה מתאסף עם דגל מחנה דן שהיה אחרון, אבל יותר לא היה יכול לעמוד פן ישאר יחידי. ולכך קורא אותו "מאסף", לשון: ואין מאסף אותי הביתה (שופטים יט יח).

(כט) נוסעים אנחנו, פרש"י: שיתף משה את עצמו עמהם עדיין 84 שלדגל מחנה יהודה 186,400 (לעיל ב ט) ולדגל מחנה דן 175,600 (שם לא). 85 בכור שור.

69 עירובין פ"ה ה"א [נראה חזקוני כאן]. 70 י"ג: אית דמאר. 71 פ"י שהיא מרובעת. 72 כלומר מאן דס"ל כתיבה היו נוסעים מביא ראה מכאשר יחנו כן יסעו, ומ"ד כקורה מביא ראה מן מאסף לכל המחנות, ומפרש בירושלמי דלמ"ד כקורה לא קשה אליביה כאשר יחנו כן יסעו משום דהוא מוקים ליה לדרשה: מה חנייתן על פי הדיבור אף נסיעתן על פי הדיבור. ולמ"ד כתיבה, דורש את הפסוק מאסף לכל המחנות, דשכטו של דן משום שהיה מרובה באוכלוסין היה נוסע באחרונה, וכל מי שהיה מאבד דבר וכו'. 73 ספרי עז. 74 כ"ה דעת רשב"י בספרי שם, וראה רש"י שמות יח א. י"ג כאן: הרבה שמות. 75 ספרי שם.

(כה) מאסף, לפי הדגלים, כי נפתלי הוא באחרונה⁸⁵. רשב"י (כח) אלה מסעי בני ישראל, הטעם כך נסעו תמיד כל ימי המדבר.

(כט) מצאנו שצפורה היא בת רעואל, כי כן כתוב ויתן את צפורה בתו (שמות ב כא), ועוד, להשקות צאן אביהן (שם שם טז), אל רעואל אביהן (שם שם יח). והנה חובב הוא בן רעואל והנה הוא אחי צפורה. ולפי שיקול הדעת שהוא יתרו, בעבור חנותנו במדבר (פסוק לא), ואמר על דבר יתרו כאשר בא אל המדבר אשר הוא חונה שם (שמות יח ה)⁸⁶. ואם יטעון טוען כי הכתוב אמר על יתרו חותן משה (שם שם א), יש להשיב, כי דרך המקרא לקרוא אבי הנערה ואחיה חותן, והעד, לחובב בן רעואל המדיני חותן משה, וכבר נתברר שחובב אחי צפורה, וקראו חותן משה. ואם אמר אין חותן משה

85 דגל דן היה האחרון, לפיכך היה המאסף, אך לפי השבטים האחרון היה נפתלי, שהיה השלישי לדגל דן. 86 שהרי אל המדבר בא יתרו (שמות יח א). ושם הוא בתואר כהן מדין חותן משה, כמו שנאמר על רעואל (שם ב יז-כא).

לַוְהַטְבִּנוּ לָךְ כִּי־יִהְיֶה דְבַר־טוֹב עַל־יִשְׂרָאֵל: וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵינוּ לֹא אֵלֶיךָ כִּי
לֹא אִם־אֶל־אַרְצֵי וְאֶל־מִוְלַדְתֵּי אֲלֹהֵינוּ: וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵינוּ תַעֲזֹב אֶתְנוּ כִּי אֶעֱלֶיךָ
לִב יְדַעַת חֲנֻתְנוּ בַמִּדְבָּר וְהֵייתָ לָנוּ לְעֵינַיִם: וְהָיָה כִּי־תִלְךָ עִמָּנוּ וְהָיָה הַטּוֹב

ונוטיב לך, ארי יי מליל
לאימאה טבתא על ישראל:
ל. ואמר ליה לא איזיל,
אלהיו לארצי, ולילדותי
איזיל: לא. ואמר, לא
קצן תשבוק יתנא, ארי
על פן ידעמא, פד הוינא שרן במדברא, וגבירן דאתעבידא לנא חזיתא בעינך: לב. ויהי ארי תיזיל עמנא, ויהי טבא

רס"ג (לא) חנותנו וגו', שבמשך היותנו במדבר היית לנו כעינינו.¹³
13 שהיה נכבד ו חשוב אצלם. כי אין לפרש שהיה להם למורה דרך שהרי הענן הנחה אותם.

רשב"ם (לא) כי על כן אשר ידעת ונתתה על לב צרכינו בחנותינו במדבר, וגם הייתה לנו לעינים לתת לנו עצה טובה כדכתיב בוישמע יתרו⁸⁶ דוגמת עינים הייתי לעיור (איוב כט טו).
7 כפי רש"י ע"פ אונקלוס, וראה ראב"ע. 8 שמות יח ט ואילך.

רמב"ן ואמר לו סתם והטבנו לך, והוא חשב שיתנו לו מן השלל כסף וזהב ובגדים וצאן ובקר ולא תהיה לו נחלה בתוכם, ועל כן לא היה חפץ, וענה כי אם אל ארצי ואל מולדתי אלך, כי שם לי נחלה ונכסים וכבוד, אז אמר לו משה אל נא תעזוב אותנו, כי מדעתך המדבר תהיה לנו לעינים בכבוש הארצות ותורנו הדרך אשר נעלה בה, ומכל הטוב ההוא אשר יטיב ה' לנו נטיב לך, רמז לתת לו אחוזה בארץ טובה בשכרו על טרחו ועזרתו אשר יעזרם בכבוש הארץ. ועל דעתי כי נתרצה אליו בזה ועשה כן כאשר הזכרתי שם⁷⁹, וכך אמרו בירושלמי⁸⁰ בני קני חותן משה מביאין וקורין, דכתיב לכה אתנו והטבנו לך.
79 שם יח א. 80 בכורים פ"א ה"ד.

מהר"ם בבני דן כתיב, לאחרונה, ב', הכא² אחד (לעיל ב לא), והשני לא יהיה להם זכרון עם שיהיו לאחרונה (קהלת א יא), כלומר לא יהיה להם זכרון לבני דן שעבדו ע"ז שכתוב בהם לאחרונה.
2 ר"ל בספר במדבר.

חזקוני לא נגזרה גזרה וכסבור שהוא נכנס. חז"ק: שהרי בפרשת שמות פירש"י: שלח נא ביד תשלח (שמות ד יג), אין סופי להכניסם לארץ⁸⁶. ולפי הפשט⁸⁷ שתף משה עצמו עמהם, אמר: עכשיו יאמרו ישראל מי שהוציאנו ממצרים ועשה לנו נסים וגבורות אינו נכנס, איך אנו נכנסין. ד"א⁸⁸ מפני יתרו שלא יאמר: משה אינו נכנס, איך אכנס אני. והטבנו לך, מן השלל, אבל לתת לו חלק בארץ לא היה הרשות בידם.

(ל) כי אם אל ארצי ואל מולדתי אלך, לא⁸⁹ אניח הודאי בשביל הספק.

(לא) אל נא תעזוב אותנו, אם לא הטבנו לך עד עתה. כי על כן ידעת חנותנו, שהרי בשביל כך שדעתך היה לבא עמנו ידעת חנותנו. והיית לנו לעינים, כמו: אם נא מצאתי חן בעיניך (בראשית יח ג), שהוא כמו לפניך, אף כאן מכאן ואילך תהיה

86 בריב"א פ"ר שמות מכיא קושיא זו בשם רבינו ומתוך במה שאמר לו "הרב ר' מתתיה מאבלון ז"ל הודאי היה סבור שהוא נכנס לארץ, אבל היה יודע שלא יהיה דבר ומנהיג על ישראל בשעה שיכנסו לארץ. וזהו שפירש רש"י כאן (בפ' שמות) אין סופי להכניסן לארץ ולא פירש אין סופי ליכנס עמהם לארץ" — ועיין רא"ם וגור אריה ופתי חכמים. 87 כן מבואר בספרי עז בשם ר' שמעון בן יוחאי. 88 גם זה בספרי שם. 89 [בכור שור].

(ל) אל ארצי ואל מולדתי, אם⁷⁶ בשביל נכסי אם בשביל רש"י משפחתי.

(לא) אל נא תעזב, אין⁷⁷ "נא" אלא לשון בקשה, שלא יאמרו לא נתגייר יתרו מחיבה, סבור היה שיש לגרים חלק בארץ, עכשיו שראה שאין להם חלק הניחם והלך לו. כי על כן ידעת חנותנו במדבר, כי⁷⁸ נאה לך לעשות זאת על אשר ידעת חנותנו במדבר וראית נסים וגבורות שנעשו לנו. כי על כן ידעת, כמו: על אשר ידעת, כמו: כי על כן לא נתתיה לשלה בני (בראשית לח כו), כי על כן באו (שם יט ח), כי על כן ראיתי פניך (שם לג י). והיית לנו לעינים, לשון עבר, כתרגומו. דבר אחר⁷⁹ לשון עתיד, כל דבר ודבר שיתעלם מעינינו תהיה מאיר עינינו. דבר אחר⁸⁰ שתהא חביב עלינו כגלגל עינינו, שנאמר: ואהבתם את הגר (דברים י ט).

(לב) והיה הטוב ההוא, מה⁸¹ טובה הטיבו לו, אמרו: כשהיו
76 שם עט. 77 שם פ. 78 שם פ. 79 שם פא. 80 שם פ. 81 ספרי פא וראה רמב"ן שמות יח א.

דבק עם חובב רק עם רעואל, התשובה מבני חובב חותן משה ראב"ע (שופ' ד יא). ורבים אמרו⁸⁷, שחובב הוא יתרו, והוא אבי צפורה, ורעואל היה זקנה, ואמר הכתוב אל רעואל אביהן (שמות ב יח), כאשר אמר יעקב אלהי אבי אברהם (ברא' לב י), ואמר הכתוב בתו, כאשר אמר על בלשצר⁸⁸, שהוא בן נבוכדנצר והוא בן בנו. וחכמינו אמרו⁸⁹, שבעה שמות היה לו ליתרו. ושבעים פנים לתורה.

(ל) אל ארצי, שאדור שם היום, ושם נולדת⁹⁰.
(לא) אל נא, כמו עתה, וכן כל נא שבמקרא⁹¹, והוא היפך בלשון ישמעאל⁹². כי על כן ידעת, כמו כי על כן לא נתתיה לשלה (ברא' לח כו), והטעם הואיל וידעת חנותנו, שידעת המקום שחנינו שם, לכה אתנו. והיית לנו לעינים, להראות הדרך⁹³, ורבים אומרים⁹⁴, כי והיית לשון עבר, רמז על העצה שנתן למשה⁹⁵, שהראה לו מה שלא ידע, וזה טעם לעינים. וטעם ויאמר אל נא, וכבר אמר לו כך⁹⁶, ולא הועיל.

87 [ראה רש"י]. 88 ראה דניאל ה ב, יח, כב. 89 מכילתא יתרו מסכתא דעמלק פ"א. 90 [לכן כפל: ארצי ומולדתי]. 91 כל נא פירושו עתה. 92 אן, מלאן. ראה בראשית יב יא. 93 עינים בהשאלה למדרך המאיר עיני ההולך. 94 [ראה רש"י]. 95 בפרשת ואתה תחזה (שמות יח כא-כג). 96 בפסוק כט.

(ל) כי אם אל ארצי ואל מולדתי אלך, שלא תסבול זקנתי אויר ספורנו ארץ אחרת ומזונותיה.

(לא) אל נא תעזוב אותנו, ילכו בניך לפחות עמנו. כי על כן ידעת חנותנו במדבר, ואם יעזובנו גם בניך³¹ תחללו את ה' בעיני האומות שיאמרו: אילו ראה יתרו בהם ענין אלהי באמת לא היה עוזב אותם הוא ובניו, ובוזה הסכים משה ויתרו ובניו³²,

31 שאינם זקנים. 32 י"ג: ובוזה היקה הסכמת כולם.

לֵּי הַהוּא אֲשֶׁר יֵיטִיב יְהוָה עִמָּנוּ וְהִטְבְּנוּ לָךְ: וַיִּסְעוּ מֵהַר יְהוָה דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְאָרוֹן בְּרִית־יְהוָה נָסַע לְפָנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לְתוֹר לָהֶם מְנוּחָה:

ההוא, דייטיב [י"ג דייטיב] יי, עמנו ונוטיב לך: לג. ונטלו מטורא דאיתגלי עלוהי יקרא דיי, מהלך תלתא יומין, וארון קמא דיי נטיל קדמיהון, מהלך תלתא יומין, לאתקנא להון אתר בית משרי:

ישראל מחלקין את הארץ היה דושנה של יריחו ת"ק אמה רשי על ת"ק אמה והניחוהו למחלוק, אמרו מי שיבנה בית המקדש בחלקו הוא יטלנו, בין כך ובין כך נתנוהו לבני יתרו ליונדב בן רכב שנאמר: ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים וגו' (שופטים א טז).

(לג) דרך שלשת ימים, מהלך⁸² שלשת ימים הלכו ביום אחד, שהיה הקב"ה חפץ להכניסם לארץ מיד. וארון ברית ה' נסע לפניו דרך שלשת ימים, זה⁸³ הארון היוצא עמהם למלחמה ובו שבתי לוחות מונחים, ומקדים לפניו דרך שלשת ימים לתקן להם מקום חנייה.

82 ספרי פב. 83 שם.

(לג) ולפי דעתי, שהמסע הראשון לבדו לא היה כשאר רב"ע המסעות⁹⁷. והפסוק שאמר ונסעו הקהתים (לעיל פסוק כא) אחר נסוע שני הדגלים בכל המסעים חוץ מזה, כי הארון היה נסוע לפניו, וזה היה שלשת ימים בלבד⁹⁸, וזה טעם דרך שלשת ימים. וכמוהו וילכו דרך שלשת ימים במדבר איתם (להלן לג ח), אין פירושו שהלכו ביום אחד מהלך שלשה ימים. ויש אומרים⁹⁹ שהלכו מהלך שלשה ימים ביום 97 לא היה לפי הסדר הקבוע, שהארון נסע אחר שני הדגלים הראשונים. 98 שלשת הימים הראשונים של המסע מהר ה'. 99 [ראה רשי"י].

כי אמנם יתרו חזר אל ארצו כאמרו "וישלח משה את חותנו, ספורנו וילך לו אל ארצו" (שמות יח כז), ובניו הלכו עם ישראל בלי ספק, כמו שהעיד בספר שופטים באמרו "ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים את בני יהודה" (שופטים א טז).

(לג) דרך שלשת ימים, עד ארץ ישראל. כי אמנם בשלש מסעות באו עד נוכח קדש ברנע במדבר פארן, שמשם שלחו המרגלים, כמו שביאר משה רבינו באמרו "ותקרבון אלי כלכם ותאמרו נשלחה אנשים" (דבר' א כב), והוא מקום חנייתם במדבר פארן שהזכיר כאן באמרו "ואחר נסעו העם מחצרות ויחנו במדבר פארן" (להלן יב טז), ששם באו המרגלים כשובם, כאמרו "וישובו... ויבאו... אל מדבר פארן קדשה" (שם יג כה-כו), והוא המקום שקראו "רתמה", כאמרו "ויסעו מחצרות, ויחנו ברתמה" (שם לג יח), ושם הזכיר שלש מסעות ממדבר סיני עד שם, והם קברות התאוה וחצרות ורתמה, כי ענין תבערה³³ היה בדרך לא בעת חנייתם. וארון ברית ה' נסע לפניו דרך שלשת ימים, באותם השלשה ימים³⁴ שהלכו באותן שלש מסעות דרך "המדבר הגדול והנורא" (דבר' א יט), היה הארון נוסע לפניו, להבטיח הדרך מן הנחשים והעקרבים וזולתם, אבל בשאר המסעות היה הארון נוסע "בתוך המחנות" (לעיל ב יז), כשאר משא בני קהת. לתור להם מנוחה, חנייה בטוחה במדבר הנורא.

33 להלן יא ג. 34 לבר, כי רק אז נסע הארון לפניו ולא בתוך המחנות ועל כן כפל 'דרך שלשת ימים', ולא שהארון התרחק מהם מהלך של שלשה ימים.

רס"ג (לג) נוסע לפניו וגו', נוסע לפניו באותה דרך שלשת ימים כדי לבחור להם מנוחה.

רשב"ם (לג) מהר ה', כי עדיין לא זזו מכנגד הר חורב שהוא במדבר סיני. זה לאחר שהוקם המשכן כמו שפירשתי למעלה (ו) מכל [מקום] אצל הר סיני היו עד עתה⁹. דרך שלשת ימים, הלכו עד שלשת ימים, שלא חנו עד סוף שלשה¹⁰. ומפני טורח הדרך ויהי העם כמתאוננים (להלן יא א). כמו שמצינו בפרשת פרה¹¹ ותקצר נפש העם בדרך וידבר העם באלהים ובמשה (להלן כא ד-ה). וארון ברית ה' נסע לפניו, כל אותן שלשה ימים לתור להם מנוחה, כי הענן הולך על הארון.

9 [הלשון משושב, אך כוונתו, שאע"פ שכלל הדברות שנאמרו אחר שהוקם המשכן נאמר במדבר סיני כמו שפירש לעיל א א, ג א, מ"מ אמר כאן מהר ה', מפני שטו"ס עד עתה היו אצל הר סיני]. 10 דלא כדרש המובא ברש"י, וראה רב"ע וחזקוני. 11 ר"ל בפרשת חקת.

רמב"ן (לג) ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים, על דרך הפשט נסע הענן והלך לפניו שלשת ימים⁸¹ והארון הולך אחרי הענן לפני העם⁸², ולא שכן במקום עד יום השלישי בערב, ששכן הענן במדבר פארן ושם מקום טוב לחנותם, וזה טעם לתור להם מנוחה, ובשכון הענן הקימו המשכן והביאו שם הארון, ולא נתפרש אם הלכו גם בלילה⁸³.

81 בא להוציא ממה שכתב רש"י שהארון הקדים לפניו מהלך שלשת ימים. על זה כתב הרמב"ן על דרך הפשט לא הקדים הענן והארון לפניו כלל, אלא בא לומר ששלשת ימים רצופים נסע הענן לפניו וכי (כן מבואר בטור). 82 באותן שלשת ימים, אבל בשאר המסעות כתב לעיל (פסוק יז) שהארון הלך אחר דגל ראובן. 83 היינו בנסיעה זו, הואיל וכתוב וילכו דרך שלשת ימים, יש לומר שימים דוקא משמע ולא לילות (ושבו לא יקשה ממנוחה צה א: "שמע מינה יש סילוק מסעות בלילה", שדברי רבינו מוסכים רק על נסיעה זו — ע"פ "טל תורה" להרב מאיר אריק מנחות שם).

חזקוני לפניו ולעיניו עמנו. ד"א⁹⁰ גרים אחרים יסתכלו כך ויתנו לב להתגיר.

(לב) אשר ייטיב ה' עמנו, להוסיף על שבעה עממים, כדכתיב: והרחבתי את גבולך (שמות לד כא), והטבנו לך, מאותו הטוב. ויש מפרשים שנדרו לו את ארץ הקיני, הוא שכתוב באברהם אבינו: את הקיני ואת הקניזי (בראשית טו יט), לכך נקרא שמו קיני בהרבה מקומות, כדכתיב וירא את הקיני (להלן כד כא), ויאמר שאול אל הקיני (ש"א טו ו).

(לג) ויסעו מהר ה', אצל⁹¹ הר סיני היו עד עכשיו. דרך שלשת ימים, אינו אומר "שלשת ימים" אלא: דרך שלשת ימים, כלומר משנסעו מסיני עשו בחנייה ראשונה קודם שאכלו השליו שיעור מהלך שלשת ימים, הם כ' באייר וכ"א בו וכ"ב בו. וארון ברית ה', יש מפרשים⁹² משה היה נושא, כדכתיב בתרי עשר: ואשלח לפניך את משה ואת אהרן ומרים (מיכה ו ד), אבל הארון שעשה בצלאל היה באמצע הדגלים.

90 ע"פ בכור שור. 91 [רשבי"ם]. 92 [כלומר, דמשמע משם שמהלך לפני העם, וזה ראה לאומרים שמה נשא את הארון שהלך לפניו].